

Tien lessen van "BK City" voor de campus van de toekomst

den Heijer, A.C.

Publication date

2021

Document Version

Final published version

Published in

De Toekomst van Bouwkunde

Citation (APA)

den Heijer, A. C. (2021). Tien lessen van "BK City" voor de campus van de toekomst. In M. Arkesteijn, D. van Gameren, & A. Leeuwenburgh (Eds.), *De Toekomst van Bouwkunde* (pp. 25-31). Delft University of Technology.

Important note

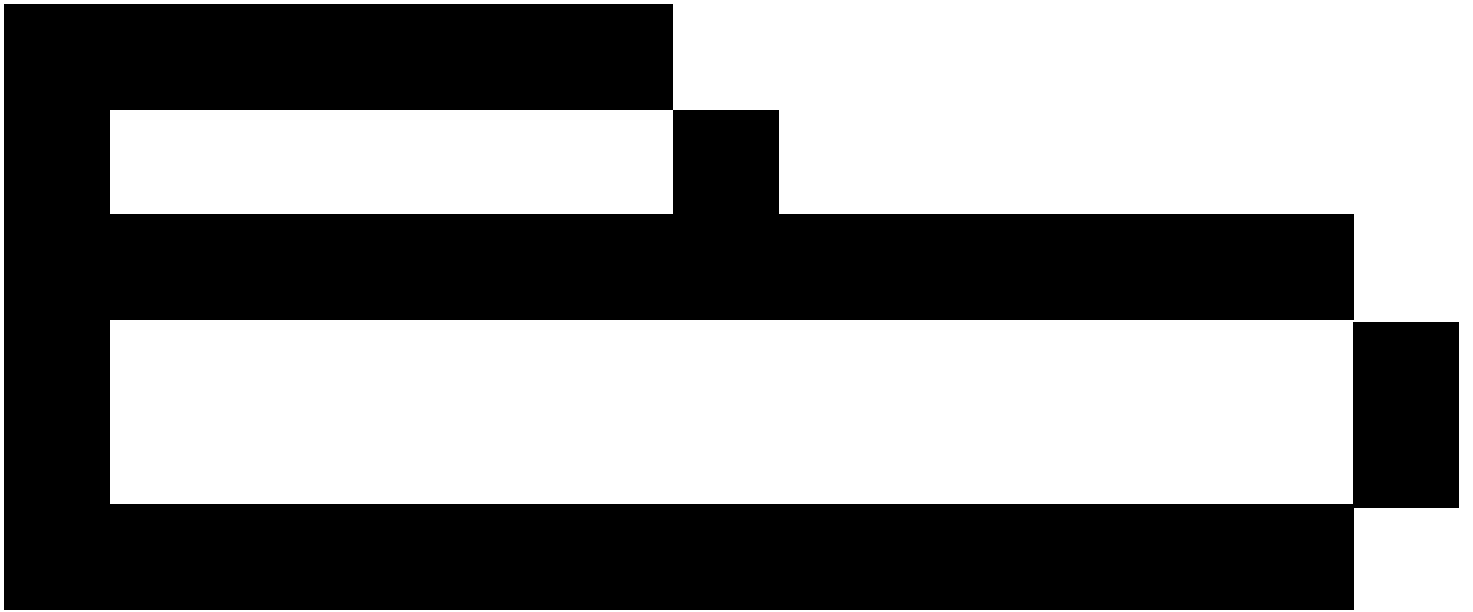
To cite this publication, please use the final published version (if applicable). Please check the document version above.

Copyright

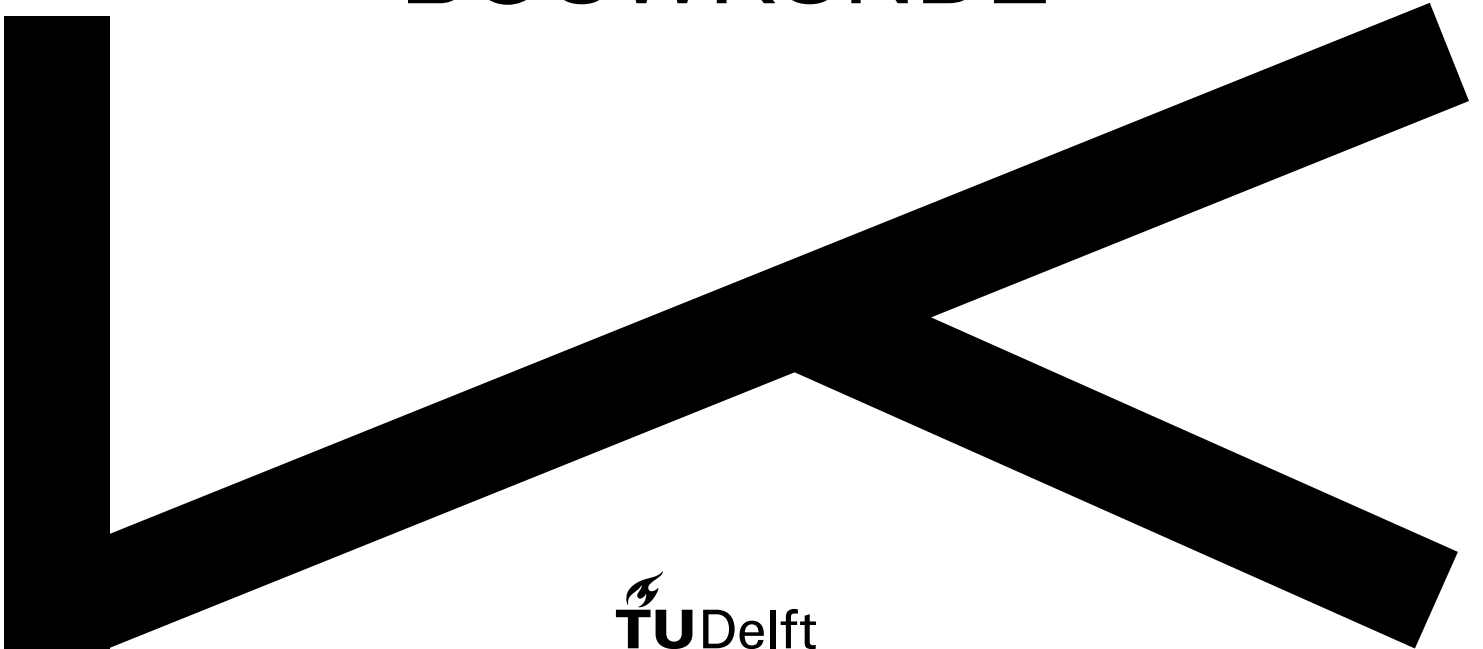
Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights. We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DE TOEKOMST VAN BOUWKUNDE

INHOUDSOPGAVE

P. 11	Voorwoord
P. 13	Bouwkunde, een brede waardering, een duurzame toekomst
P. 19	Bouwkunde vandaag
P. 25	Tien lessen van 'BK City' voor de campus van de toekomst
P. 39	Visie op de waarde van het gebouw van Bouwkunde voor de campus
P. 45	Duurzaamheidsvisie voor Bouwkunde
P. 51	De toekomst van Bouwkunde
P. 55	The Future of Bouwkunde, English summary

VOORWOORD

Inmiddels is het bijna dertien jaar geleden dat de Faculteit Bouwkunde in september 2008 intrek nam in het grote en labyrinthische, op dat moment leegstaande gebouw van de Technische Universiteit Delft aan de Julianalaan. De alles verwoestende brand van het faculteitsgebouw aan de Berlageweg in mei van dat jaar had een grote schok veroorzaakt onder alle medewerkers en studenten, en niet minder onder oud-collega's en alumni. Tegelijkertijd kwam al vanaf de dag na de brand een buitengewone energie en daadkracht vrij, waar nog vaak aan gerefereerd wordt. Als tijdelijke oplossing voor de komende jaren werd met man en macht een plan gemaakt en uitgevoerd om het gebouw, wat bij velen bekend stond als het voormalige hoofdgebouw maar dat ooit ontworpen en gebouwd was als Scheikunde afdeling, geschikt te maken om de Faculteit Bouwkunde te huisvesten.

De metamorfose van wat velen zagen als een oninspirende grauwe mastodont uit het verleden is uiteindelijk een buitengewoon succes gebleken. De beslissing na vijf jaar om de transformatie niet als tijdelijke oplossing te beschouwen, maar als permante huisvesting voor de faculteit leidde nauwelijks tot discussie, en werd door een grote meerderheid omarmd.

Nu, bijna dertien jaar later, is het een moment om de balans op te maken. Hoe staat het gebouw als huisvesting van de Faculteit Bouwkunde ervoor, en wat is de toekomstwaarde? De faculteit is het immers aan haar stand verplicht zorgvuldig met het bijzondere gebouw om te gaan, maar tegelijkertijd om scherp na te denken over de toekomst. De klimaatcrisis noodzaakt tot een radicaal 'herontwerp' van de gebouwde omgeving waarin aspecten als klimaatadaptie, circulariteit en energietransitie niet alleen leidend zijn in onderwijs en onderzoek, maar ook leidend moeten zijn in onze eigen directe gebouwde omgeving, ofwel ons gebouw.

Een aantal onderzoekers van onze faculteit is gevraagd met hun eigen specifieke blik naar de toekomst van het faculteitsgebouw te kijken. De vraag naar de toekomstwaarden is actueel; de TU Delft heeft een meerjarenplan

TIEN LESSEN VAN “BK CITY” VOOR DE CAMPUS VAN DE TOEKOMST

door Alexandra den Heijer

Figuur 1: Gebouw BK city, TU Delft, gefotografeerd vanuit het Noorden, met een deel van de campus – waaronder de centrale bibliotheek – op de achtergrond. Foto: Rob 't Hart voor TU Delft (2009)

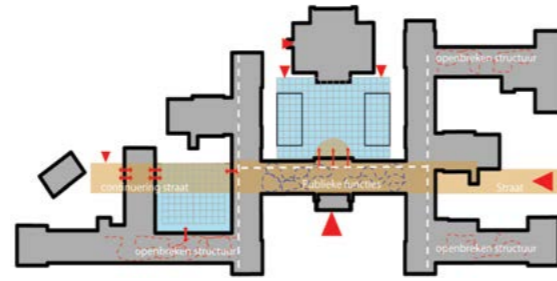
Figuur 2: Campus TU Delft, gefotografeerd vanuit het Zuiden met BK city aan de Noordkant van de campus. Foto: Rob 't Hart voor TU Delft (2009)

Na de brand die het Bouwkundegebouw van de TU Delft in 2008 volledig verwoestte, kreeg een projectteam van specialisten, ontwerpers en managers de taak om meer dan 3000 studenten en meer dan 800 personeelsleden opnieuw te huisvesten. Binnen tien dagen werd besloten een nieuwe - tijdelijke - thuisbasis (genaamd “BK City”) te creëren in een leegstaand monumentaal pand: het voormalige hoofdgebouw van de TU Delft dat net was verkocht en op het punt stond om te worden getransformeerd tot appartementen. De crisis werd aangegrepen om diverse innovatieve concepten te testen en te experimenteren met nieuwe manieren van werken. BK City werd een ‘living lab’: de ultieme casestudy voor onderzoek. Dit essay is gebaseerd op een hoofdstuk dat Alexandra den Heijer, die het programmteam van BK-City leidde, in 2017 heeft geschreven voor een boek over campusontwikkeling (zie achtergrondinformatie). Het beschrijft tien lessen van BK City voor de campus van de toekomst. De basis voor deze evaluatie zijn de gebruikservaringen, campusonderzoek en het oorspronkelijke programma van eisen voor BK-City uit 2008*.

LES # 1 ONTWERP HET GEBOUW ALS EEN STAD

De naam ‘BK City’ onthult het belangrijkste programmatische uitgangspunt: het gebouw is ontworpen als stad. Dit betekende een verschuiving van private, toegewezen ruimte naar publieke, gedeelde ruimte. Campussen zijn steeds vaker plekken met veel wisselende bezoekers, naast de groep vaste gebruikers. Daarvoor zijn gebouwen nodig die dynamische gemeenschappen kunnen huisvesten, die bovendien geen negen-tot-vijf werkuren meer hebben.

De plattegrond van BK City heeft een hoofdstraat - met een boekwinkel en een printshop - met aan de ene kant een espressobar en aan de andere kant conferentieruimtes. Bij het lopen door de hoofdstraat passeren gebruikers twee "pleinen" met publieke functies en vele maquettes en posters die (het beste van) zowel onderwijs als onderzoek laten zien. Bij het verlaten van de hoofdstraat leiden rustiger straten naar ruimten die horen bij bepaalde afdelingen of soorten onderwijs. De beste delen van het gebouw worden zo min mogelijk 'geprivatiseerd' en zoveel mogelijk gedeeld.

Les #1: ontwerp het gebouw als stad, met straten en pleinen. Afbeelding: projectteam BK city (2008)

LES # 2 VERMINDER RUIMTEGEBRUIK: RUIL KWANTITEIT VOOR KWALITEIT VAN RUIMTE

Het voormalige faculteitsgebouw - dat sinds 1970 de Faculteit Bouwkunde huisvestte - was hoogbouw verdeeld over veertien verdiepingen en kelder. Het huidige gebouw aan de Julianalaan is een ontwerp van ongeveer honderd jaar geleden, met hoge plafonds, drie hoofdverdiepingen, enkele mezzanines en een kelder. Het omvat tevens de twee serres die aan het oorspronkelijke monumentale gebouw zijn toegevoegd om enkele grootschalige faciliteiten te delen.

Een kans van de crisis was dat het 'nieuwe' gebouw ongeveer 15% kleiner was dan het oude gebouw. Hierdoor moest het ruimtegebruik wel gereduceerd worden: ook een belangrijke zet in het kader van duurzaamheid. Tegelijkertijd groeide de faculteit: meer studenten en meer (tijdelijke) medewerkers. De uitdaging was om de kwantiteit (van m²) te verminderen en de kwaliteit te verhogen. Investeren in hogere kwaliteit is - bij gelijke middelen - alleen mogelijk als er op kwantiteit wordt bespaard. Met dit argument overtuigde het projectteam van BK City de facultaire gemeenschap om meer ruimte te delen. Als beloning zouden ze daar een plek van kwaliteit voor terugkrijgen.

LES # 3 INVESTEER IN ZICHTBARE KWALITEIT

Vanwege het extreem strakke tijdschema van de transformatie van een oud gebouw in 2008, koos het projectteam ervoor om te investeren in zichtbare kwaliteit en om oorspronkelijke details te koesteren. Beide strategieën werden gebruikt om gebruikers af te leiden van onvoltooide delen van het gebouw. Dit bleek succesvol: sommige delen van

Les #2: minder kwantiteit, meer kwaliteit: het voormalige Bouwkundegebouw aan de Berlageweg was groter dan "BK city" aan de Julianalaan. Foto: archief TU Delft (1970)

Lessen #5 en #7: gebruik kleurrijk designmeubilair van hoge kwaliteit (uit wooncollecties) om de huiselijkheid te onderstrepen en daarmee een thuisbasis te creëren. Foto: Rob 't Hart voor TU Delft

Les #4: gebruik de unieke kwaliteiten van erfgoed voor branding van de faculteit. Foto: Rob 't Hart voor TU Delft

het gebouw zijn nog altijd 'onaf' en dat draagt bij aan het karakter van het gebouw (en de faculteit).

De les om te investeren in zichtbare kwaliteit verwijst zowel naar het toevoegen van nieuwe kwaliteiten als het benadrukken van de unieke kwaliteiten van een oud gebouw. Bij een architectuurfaculteit had de strategie om historische details zichtbaar te houden ook educatieve waarde: de geschiedenis van het gebouw kent veel lessen voor studenten van nu en ontwerpers van de toekomst.

LES # 4 OMARM ACADEMISCHE GESCHIEDENIS: GEBRUIK ERFGOED VOOR 'BRANDING'

Toen het projectteam (ook voor lange termijn) het monumentale pand verkoos boven nieuwbouw, was de facultaire gemeenschap enthousiaster dan verwacht. Met zoveel ontwerpers onder de gebruikers was er wel een neiging om opnieuw te willen beginnen, met nieuwbouw op de oude locatie. Maar een innovatieve transformatie van erfgoed paste bij de actuele bouwopgave en daarmee bij de faculteit.

Daarnaast bleek dat erfgoed zeer wordt gewaardeerd door academische gemeenschappen. Veel Europese universiteiten die nog erfgoed in hun portfolio hebben, ontdekken dat de faculteiten die er gebruik van maken vaak liever in hun oude gebouw (met functionele gebreken) blijven dan verhuizen naar een nieuw gebouw, wat ook te maken heeft met het feit dat erfgoed vaak gelegen is in het stadscentrum of in multifunctionele stedelijke gebieden. Ook de emotionele hechting van gebruikers aan nieuwe gebouwen kan lang duren.

LES # 5 VERMIJD INDIVIDUEEL TERRITORIUM OM LEEGSTAND TE VOORKOMEN

In het vorige faculteitsgebouw worstelde de steeds dynamischer wordende gemeenschap al met ruimte. De perceptie was dat het gebouw vol was, maar in werkelijkheid stonden veel ruimtes leeg. Vele ruimten werden geclaimd, geroosterd of gereserveerd, maar een groot deel van de tijd niet gebruikt. Dit is een veelvoorkomend probleem op de campus, wat door jarenlang onderzoek is bevestigd. Na de brand was de grootste uitdaging: hoe dit probleem in BK-City te vermijden en toch een gebouw te creëren dat gebruikers als hun thuisbasis beschouwen.

Het projectteam van BK City besloot te experimenteren met een werkomgeving zonder eigen territorium: “geen namen op de deuren”. Zones van het gebouw werden toegewezen aan afdelingen die bepaalde ruimtes aan secties konden toewijzen, maar afdelingen kregen het advies om werkplekken niet aan individuen toe te wijzen. In feite zou de faculteit niet in het gebouw hebben gepast, als het projectteam werkplekken had toegewezen aan individuele onderzoekers of professoren. Gezien de constante dynamiek in het personeelsbestand - steeds meer gasthoogleraren, deeltijdbanen en tijdelijke onderzoekers - leek dit ook een verstandige beslissing.

Sinds 2008 heeft de faculteit veel organisatorische veranderingen ondergaan die het gebouw heeft kunnen accommoderen. Met de jaren zijn veel medewerkers flexibeler geworden, terwijl velen toch het liefst aan hetzelfde bureau zitten als ze er zijn. De werkplekkultuur is in ieder geval veranderd: in het vorige gebouw hadden veel medewerkers werkplekken “waar niemand anders gebruik van kon maken als ze er niet waren”; in het BK City-gebouw worden veel zones beschouwd als plekken om te delen. Deze veranderde ‘mindset’ maakt al een groot verschil in het ruimtegebruik.

LES # 6 IMPLEMENTEER FLEXIBELE CONCEPTEN, MAAR VERMIJD STANDAARDISATIE

De implementatie van flexibele concepten was belangrijk om op lange termijn een inspirerend gebouw te kunnen opleveren. Een flexconcept is echter vaak synoniem voor anoniem en gestandaardiseerd. Bovendien worden ze vaak geïmplementeerd als kantoortuin. Projectteam BK City probeerde een flexibel concept te creëren in een grote diversiteit aan bestaande ruimten (met respect voor de oorspronkelijke plattegrond) met verschillende ruimtegroottes, oriëntaties en sferen.

In het begin hadden de medewerkers door de brand nauwelijks nog een papieren archief. De faculteit investeerde in meer mobiele apparatuur – laptops en telefoons - om bij te dragen aan de flexibiliteit van de medewerkers. De bureaus zelf zijn doorgaans relatief opgeruimd, schoon en uniform. Het unieke van de werkomgeving is niet de werkplek zelf, maar de (afdelings)zone waarvan deze deel uitmaakt. In de loop der jaren hebben ook de werkkamers meer unieke eigenschappen gekregen, wat projectteam BK City ziet als een belangrijke les.

LES # 7 ZORG VOOR EEN THUISBASIS

Het ontwerpteam koos voor kleurrijk tapijt en design (woon) meubelen, om het gevoel van thuis te versterken. Dit werd belangrijk gevonden voor de medewerkers, die moesten werken in een flexibele omgeving die gecompenseerd moest worden met extra kwaliteit en uniek karakter. Bovendien realiseerde de faculteit zich, met een snelgroeiende internationale bevolking, dat veel studenten hun thuisland verlieten om te studeren en dat de universiteit de verantwoordelijkheid heeft om hen te verwelkomen met een ‘home away from home’: een werkomgeving die - ook in publieke ruimtes - voelt als thuis. Het huisvesten van een academische gemeenschap in plaats van een verzameling individuen was een belangrijke ambitie van projectteam BK City.

LES # 8 LAAT STUDENTEN EN STAF HUN WERKOMGEVING INRICHTEN

Hoewel kantoorzones en studioruimtes vanaf het begin een clean-desk-beleid hadden, was het belangrijk om zowel medewerkers als studenten de muren, boekenplanken en salontafels te laten gebruiken voor nieuwe publicaties, work-in-progress en wat ze ook maar wilden. De behoefte van mensen om hun territorium af te bakenen en hun werkomgeving te personaliseren kan worden verplaatst van het eigen bureau naar de muren, de kasten en andere objecten in een grotere zone (van individuele plek naar groepszone).

LES # 9 MAAK EEN SHOWROOM VAN DE GEDEELDE RUIMTES

Doordat de faculteit studenten en medewerkers vanaf de inhuizing in staat stelde hun werk te demonstreren in gedeelde ruimtes, is BK City een showroom geworden voor het onderwijs en onderzoek van de faculteit. Elke bezoeker die door het gebouw loopt, krijgt een indruk van de kwaliteit en kwantiteit van de prestaties van de faculteit gedurende het studiejaar. En - nog belangrijker - docenten en onderzoekers zien elkaars werk, wat ook een belangrijk doel was.

Lessen #8 en #9: Biedt de gebruikers ruimte voor het uitstellen of ophangen van ‘work-in-progress’, wat ook bijdraagt aan het gebouw als showroom voor de organisatie. Foto: Alexandraden Heijer

LES # 10 ZORG DAT MENSEN ELKAARS WERK KUNNEN ZIEN

Innovatie is afhankelijk van cross-overs tussen verschillende wetenschappelijke disciplines en onderzoeksvelden. Serendipiteit - het fenomeen van het vinden van waardevolle inzichten waar niet naar gezocht wordt - wordt aangemoedigd door bewust of onbewust het werk van anderen te observeren. Meer bewustwording van de kennis die de faculteit produceert, draagt bij aan meer interdisciplinaire verbindingen in onderzoek en onderwijs.

De gebouwde omgeving kan aan dit fenomeen bijdragen door voldoende ruimte te bieden om de (beste) producten te exposeren, door printfaciliteiten en koffieautomaten te delen en door een werkomgeving te creëren die meer open (dan gesloten) is. Tegelijkertijd draagt dit bij aan community building en meer (en sterkere) verbindingen in de netwerkorganisaties die universiteiten zijn geworden.

CONCLUSIES

Met het besluit om meer publieke ruimte te creëren om te delen en minder private, toegewezen ruimte te maken, richtte het projectteam van BK City zich op het stimuleren van serendipiteit, innovatie en community building. Het tegelijkertijd reduceren van het ruimtegebruik en toevoegen van meer kwaliteit was een strategie die ook bijdroeg aan een duurzamere campus met ‘smarter’ gebruik van energie en grondstoffen.

Meer dan twaalf jaar na de brand zijn er veel redenen om aan te nemen dat BK City bijdraagt aan de doelstellingen van de faculteit, gezien de top-3 wereldranglijst, het internationale netwerk en de reputatie onder vakgenoten, die afgelopen decennium allemaal zijn verbeterd. Toch is het niet eenvoudig om een oorzaak-gevolgrelatie aan te tonen. Waarde toevoegen met de gebouwde omgeving - van stadsniveau tot bouwcomponenten, met schaarse middelen - is wat velen prediken bij de faculteit Bouwkunde. “Practise what you preach” lijkt succesvol te zijn als strategie voor de eigen huisvesting.

Les #10: het inspireert om elkaars werk te zien of elkaar te zien werken – foto van onderwijs in de Zuidserre. Foto: Alexandra den Heijer

Achtergrondinformatie:

- <https://www.tudelft.nl/bk/actueel/persinformatie/the-making-of-bk-city>
- Den Heijer, Alexandra (2009). “The Making of BK City, the ultimate laboratory for a faculty of architecture” in *The Architecture Annual 2008/2009*. Rotterdam, 010 Publishers, released June, 2009 (pp. 20-25). (<http://resolver.tudelft.nl/uuid:20134de5-b0f5-49e7-9fe0-6e58e3bd7aee>)
- TU Delft (2009). *The making of BK City – Bouwkunde, een jaar na de brand* (boek). Delft, TU Delft, december 2009.
- Den Heijer, Alexandra (2011). *Managing the university campus - Information to support real estate decisions*. Delft: Eburon Academic Publishers, March 2011.
- Den Heijer, Alexandra (2017). “Lessons from BK City – after the fire – for university buildings of the future” in M. Schewenius, P. Keränen, & R. al Rawaf (Eds.), *Dreams and seeds: the role of campuses in sustainable urban development* (pp. 60-65). Stockholm Resilience Centre / Metropolia University of Applied Sciences.
- www.managingtheuniversitycampus.nl/case-bk-city